

Nr 15

Av herr Öhman och herr Persson, Helmer, om lagfäst rätt till arbete, m. m.

Under efterkrigstiden har regeringen vid upprepade tillfällen gjort bestämda utfästelser om att den fulla sysselsättningen skall upprätthållas. I regeringens programförklaring som framfördes i riksdagen den 6 november 1957 heter det:

»En sund ekonomi för den enskilde och för landet förutsätter, att den fulla sysselsättningen bevaras. Regeringen betraktar som en huvuduppgift att vidmakthålla och stabilisera den fulla sysselsättningen och begränsa lokal och säsongmässig arbetslöshet.»

Lika kategoriskt yttrade sig statsministern under partiledardebatten i radio den 14 september 1956:

»Vi vill föra en sådan ekonomisk politik, som tryggar den fulla sysselsättningen och som möjliggör en välståndshöjning lika kraftig som den vi upplevt de sista tio åren.»

I slutdebatten i radio inför höstvalet 1958 gjorde socialminister Torsten Nilsson följande uttalande:

»Vi vill värna om rätten till arbete och trygg inkomst åt alla. På 30-talet var socialdemokratien som bekant nästan ensam om att bejaka sanningen att vi måste ha råd att arbeta. Lärdomen från denna tid sitter i. Den fulla sysselsättningen är grunden för den enskilda människans, familjernas och hela folkets välstånd. Den ska vi upprätthålla med alla medel, och samhället ska ta sitt ansvar.»

Sådana är löftena. Men verkligheten visar att arbetslösheten för många människor blivit en bister realitet. Den senaste officiella arbetslöshetssiffran (dec. 1958) är 53 797, men den uttrycker inte hela sanningen. Många tusenden män, kvinnor och ungdomar kommer av olika anledningar inte med i statistiken, den större delen av dem därför att de inte är arbetslöshetsförsäkrade. Av de 6 100 ungdomar under 18 år som registrerats såsom arbetslösa är endast 5 % försäkrade medan 73 % av de äldre arbetslösa tillhör någon arbetslöshetskassa.

Arbetslösheten bland kvinnor och ungdom

Sedan år 1956 har den registrerade ungdomsarbetslösheten ökat med 3 400. Enligt en specialundersökning beträffande de hos arbetsförmedlingen i december 1957 anmälda arbetslösa, som haft mer än två månaders arbetslöshet, var 36 % av de icke försäkrade kvinnorna och 18 % av de icke försäkrade männen under 18 år. För år 1958 är utan tvekan dessa siffror ännu högre.

Den registrerade ungdomsarbetslösheten är givetvis en minimisiffra. Vetenskapen om att det ofta är meningslöst att söka arbete avhåller troligen de

flesta ungdomar från att besöka arbetsförmedlingarna. Ungdomsarbetslösheten är därför inte möjlig att ens tillnärmelsevis uppskatta med ledning av den registrerade arbetslösheten. Läget bland ungdomen bör även bedömas mot bakgrunden av att antalet personer i åldern 13—18 år under de tre senaste åren ökat med över 100 000.

Den verkliga arbetslösheten bland kvinnorna är ännu svårare att uppskatta. Antalet yrkesverksamma kvinnor var under år 1955 inte mindre än 841 000. Härutöver anses omkring 300 000 kvinnor ha haft förvärvsarbete tillfälligtvis eller i form av deltidsarbete.

Hittills har den *redovisade* arbetslösheten varit lägre bland kvinnorna än bland männen. Medan den år 1957 var 24 978 för männen var den 5 505 för kvinnorna. Men här har vi åter att göra med en jämförelse som inte alls utvisar rätta förhållandet. För det första är endast en ringa del av den kvinnliga arbetskraften med i arbetslöshetskassor och har därför ingen skyldighet att anmäla sig vid arbetsförmedlingarna. För det andra torde de icke försäkrade och givetvis även de »utförsäkrade» kvinnorna ofta bedöma möjligheterna att erhålla arbete vara så små, att det inte lönar sig att besöka arbetsförmedlingarna. För det tredje är bundenheten till hemorten, särskilt för de gifta kvinnorna, avsevärt mycket större än för männen. För det fjärde slutligen lär det vara ett ytterst ringa antal av de kvinnor som förlorat sina möjligheter till tillfälligt arbete eller deltidsarbete som återfinnes i arbetslöshetsstatistiken. Till sist må nämnas den stora skaran kvinnor och män som arbetar korttid. Sedan december 1957 har de korttidsarbetandes antal ungefär fyrdubblats.

Det existerar följaktligen en betydande dold arbetslöshet. De officiella siffrorna är i hög grad missvisande och återspeglar inte på långt när arbetslöshetens verkliga omfattning.

Privatägd produktion kan ej säkra sysselsättningen

Den officiella arbetslöshetssiffran 53 797 i dec. 1958 måste även betraktas ur en annan synvinkel. Enligt arbetsmarknadsstyrelsens chef Bertil Olsson har hittills vidtagna åtgärder från statsmakternas sida beräknats ge sysselsättning åt 50 000—60 000 man. Han förklarar, att om inte dessa statliga ingripanden skett skulle arbetslösheten varit dubbelt så hög. Trots detta är arbetslösheten 13 000 man högre än året därförut.

För att få en någorlunda riktig mätare på omfånget av såväl arbetslöshetens skadeverkningar som den privatägda produktionens oförmåga att säkra full sysselsättning måste följaktligen den nuvarande *registrerade* arbetslöshetssiffran fördubblas. Det är uppenbart att de arbetslösa, som sysselsättes tack vare statliga åtgärder, icke går helt fria från arbetslöshetens skadeverkningar. De kan inte gärna vara tillfreds med sin förändrade verksamhet, som inte sällan måste ske på annan ort än hemorten. Inte heller kan de känna trygghet för morgondagen. Medelålders och äldre arbetslösa kan säkerligen inte frigöra sig från känslan av att vara utrationiserade från sina tidigare sysselsättningar och att endast statliga eller kommunala beredskapsarbeten återstår för framtiden.

Det är mot bakgrunden av dessa förhållanden man måste se den nuvarande situationen och konstatera, att den fulla sysselsättningens politik brutit samman och efterföljts av en arbetslöshet av betydande omfattning.

För den som känner den nuvarande produktionsordningen bör denna utveckling inte vara överraskande. En privatägd produktion kan aldrig göra sig fri från kriser och krisföreteelser. Inte ens den nu tilländalupna högkonjunkturen har uppvisat en jämn kurva. Inflationen har pågått utan avbrott, och statsmakterna har inte kunnat eller vågat vidta några effektiva åtgärder för att hejda den. Skattebördan på de små inkomsttagarna har ökat i orimlig grad, statligt dirigerade kreditrestriktioner och räntestegringar har skapat stora svårigheter för kommuner och småföretagare och framkallat lokal arbetslöshet. Bostadsbyggandet har eftersatts.

Den huvudsakliga motiveringen för dessa åtgärder har varit att den fulla sysselsättningen måste tryggas och inflationen hejdas. Varken det ena eller det andra har lyckats. Orsaken är inte svår att finna. Den fulla sysselsättningen kan inte tryggas och en inflatorisk utveckling inte förhindras utan att storfinansens dominans på samhällsekonomiens område brytes. Men regering och riksdag har motsatt sig de många kommunistiska förslag i denna riktning som framställts och trott sig kunna säkra den fulla sysselsättningen och hejda inflationen utan att rubba storfinansens maktställning.

Den uppfattningen, att blott man skickligt förvaltar det kapitalistiska samhällets affärer, så kan man säkra full sysselsättning, är i hög grad orealistisk. En god politisk ledning i folkets intresse är endast möjlig om man samtidigt behärskar eller är i stånd att kontrollera samhällets produktion och ekonomi.

Omedelbara statsingripanden måste till

Som situationen nu är måste snabba och resoluta ingripanden ske från statsmakternas sida. Dessa måste i första hand få en sådan karaktär att de kan förändra situationen. Att anpassa sig till eller acceptera det nuvarande tillståndet som ett oundvikligt öde kan endast förvärra situationen. De rekommendationer om lönestopp eller lönesänkningar, inskränkningar i konsumtionen och sänkning av köpkraften, som framförts, bör bestämt tillbakavisas. I samtliga punkter måste raka motsatsen ske, försåvitt avsikten är att stimulera produktionen och sysselsättningen.

Företagen, som under den långvariga högkonjunkturen samlat rika fonder och i övrigt kraftigt ökat sina förmögenheter, måste tvingas till återhållsamhet vid driftinskränkningar vid äventyr att statsmakterna eljest vidtar särskilda åtgärder för att hålla driften i gång.

Hitills har emellertid ingenting skett för att låta de stora företagen, som är de främst ansvariga för arbetslösheten, bära sin del av arbetslöshetsbördan. Det är vanligen rika bolag som massavskeadat utan hänsyn till arbetskraften eller till produktionens fortgång. Enbart vinstintresset har fått bestämma. Ansvar för försörjningen av deras tidigare anställda och deras familjer har de utan betänkligheter lastat över på staten. Men statsmakterna har vägrat att skaffa sig det inflytande på frågor om inställande eller

inskränkning av samhällsviktig produktion som deras skyldigheter beträffande de arbetslösa borde berättigat dem till.

Det måste fastslås som orimligt, att arbetsgivarna har oinskränkt rätt att avskeda sina anställda men ingen skyldighet beträffande deras fortsatta uppehälle medan staten är skyldig att ta hand om deras försörjning men icke har någon rätt gentemot dem som främst bär ansvaret för arbetslösheten.

Lagstiftning om rätt till arbete

Vi har upprepade gånger och senast vid förra årets riksdag motionerat om genomförandet av en lagstiftning för att göra slut på detta tillstånd och öka förutsättningarna för upprätthållande av full sysselsättning. Därvid har vi bland annat åberopat oss på FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna. Förklaringen är visserligen, underligt nog, inte ratificerad av vårt land, men vi anser oss ändå böra här upprepa våra yrkanden i förut berörda motion:

1) Envars rätt till arbete, till fritt val av sysselsättning, till rättvisa och tillfredsställande arbetsförhållanden och till skydd mot arbetslöshet förankras i lag.

2) Samhälleliga planeringsåtgärder för upprätthållande av produktion och full sysselsättning inledes.

3) Kapitalisterna fräntages rätten att enväldigt avgöra om företag skall fortsätta driften eller slå igen. Där de vägrar att hålla i gång samhällsviktig produktion övertar samhället företagen och driver dem i egen regi.

4) Lagfäst skyldighet för företag att varsla om förändringar av driften i så god tid, exempelvis två månader innan de skall verkställas, så att arbetsmarknadsstyrelsen kan överväga och vidtaga lämpliga åtgärder.

Stat och kommun måste bli mönsterarbetsgivare

Av största betydelse är givetvis hur staten själv uppträder i egenskap av arbetsgivare. Staten har på senare år förklarat sig vilja garantera den fulla sysselsättningen. Detta har emellertid inte hindrat de statliga verken och statsägda företagen att avskeda personal i betydande omfattning utan att garantera annan likvärdig sysselsättning.

Avskedanden av personal i allmän tjänst i arbetslöshetstider är knappast motiverade ens ur ekonomisk synpunkt. Staten och i förekommande fall kommunerna måste ju svara för försörjningen av de avskedade och deras familjer. Medan de privata arbetsgivarna kan tillgodoräkna sig hela vinsten av avskedanden måste samhället ta hand om försörjningen av dem som avskedas ur dess tjänst. Det verkar därför närmast som en meningslöshet att staten eller kommunerna avskedar anställda ena dagen för att nästa dag ta hand om ansvaret och kostnaderna för deras försörjning i fortsättningen.

Utän tvekan kan såväl staten som kommunerna bereda full sysselsättning åt sina anställda i stället för att sända ut dem i arbetslöshet. Det finns uppsjö på angelägna arbetsobjekt som skjutits på framtiden.

Till sådana hör exempelvis förbättring av vissa järnvägslinjers trafikkapacitet genom anläggandet av dubbelspår och utbyggnad av televerkets resurser, så att abonnenter inte behöver stå i långa vänteköer för att installationer eller ändringar blir utförda. Postverkets service är nu sämre än föredet andra världskriget. Att återställa förkrigstidens service, åtminstone i

den mån att utbärning av värdepost återupptages, är ur allmänhetens synpunkt angeläget och skulle dessutom ge sysselsättning åt många som nu inte har arbete.

Staten kan även, oberoende av en kommande allmän lagstiftning, varom mera längre fram, snabbt genomföra en längre gående arbetstidsförkortning än den som nu successivt håller på att förverkligas. För en icke ringa del av den statsanställda personalen är redan 7-timmarsdagen en realitet. Staten borde gå i spetsen och genomföra 40-timmarsvecka för *alla* statsanställda, vilket gamla krav nu bör vara moget att förverkligas, inte minst med hänsyn till dess nödvändighet ur arbetsskyddssynpunkt.

Trygghet i anställningen är redan genomförd för den stora ordinarie personalen i statlig och kommunal tjänst. Denna kan inte avskedas eller permitteras på grund av arbetsbrist. I praktiken är även den extra ordinarie personalen säkrad till anställningen. Principen om trygghet i anställningen måste därför logiskt utsträckas till att gälla även den kollektivavtalsanställda personalen.

Regeringen bör utfärda direktiv till de statliga verken och statsägda företagen i syfte att förhindra fortsatta permitteringar.

Kreditrestriktionerna måste mildras

En avgörande förutsättning för att kommunerna skall kunna projektera och igångsätta sedan länge planerade arbeten är att kreditrestriktionerna gentemot kommunerna avskaffas eller avsevärt mildras. De har orsakat många av landets kommuner allvarliga svårigheter och i flera fall lett till avskedanden av anställda. Nödvändiga arbeten, som egentligen inte tålt uppskov, har måst skjutas på framtiden eller finansierats skattevägen. Detta gäller även om räntabla anläggningar, där lånevägen måste anses vara den naturliga.

Betecknande för läget är att regeringen beviljat kommunerna rätt att uppta lån till ansevärd belopp — vilket måste anses utgöra en bekräftelse på att de varit oundgängligen nödvändiga — men lånetillstånden har inte kunnat utnyttjas på grund av kreditrestriktionerna. Vid årsskiftet 1957—1958 hade sålunda Stockholms stad beviljats lånetillstånd till ett sammanlagt belopp av omkring 650 miljoner kronor, som emellertid inte kunnat utnyttjas på grund av kreditrestriktionerna.

Göteborgs stad hade vid samma tidpunkt beslutat om arbeten och anläggningar för 347 miljoner kronor. Regeringen har beviljat lånetillstånd för 181 miljoner, som icke heller de kunnat utnyttjas.

Detta ger en antydning om vilka stora möjligheter kommunerna har att bereda sysselsättning enbart genom att beviljade lån erhålles. I många fall är det fråga om arbeten som kan ge sysselsättning och produktionsstimulans långt utanför kommunernas egna direkta intressesfärer. Ökade låne- och kreditmöjligheter för kommunerna kan ge sysselsättning åt många armar såväl bland kommunernas egna anställda som på andra områden.

Vi anser därför, att regeringen för trygghet av erforderlig kommunal upplåning bör genomföra sådana lättnader i kreditrestriktionerna att redan

beviljade lånetillstånd kan utnyttjas samt att kommande ansökningar om lånetillstånd för angelägna eller eljest ur sysselsättnings synpunkt nödvändiga arbeten snabbt prövas och, där ansökningarna beviljas, åtgärder även vidtages för att lånetillstånden skall kunna utnyttjas.

Ökad bostadsbyggnation

Bostadsproduktionen är ett av de viktigaste områdena ur sysselsättnings synpunkt. Byggnadsindustrien är en nyckelindustri, vars omfattning återverkar på många skilda områden av den industriella verksamheten. En kraftig byggnadsverksamhet är en mäktig stimulans för en mångfald grenar av den industriella produktionen.

Bostadsproduktionen har ökat och beräknas ge 65 000 lägenheter per år under 3-årsperioden 1957—1959. Detta är ett framsteg av betydelse, men det är långt ifrån tillräckligt för att inom rimlig tid tillgodose behovet av bostäder åt de bostadssökande, som hittills ökat år från år i snabbt tempo.

I Stockholm är de bostadssökandes antal 100 650, i Göteborg 53 340. Av dessa saknar 54 190 i Stockholm och 23 365 i Göteborg egna bostäder. Med en viss rätt har bostadsfrågan betecknats som vårt lands största sociala fråga.

Alla skäl som tidigare anförts mot en utökning av bostadsproduktionen faller i dagens läge platt till marken. Inte minst på byggnadsproduktionens område existerar en betydande arbetslöshet, för att nu inte tala om arbetslösheten inom de industrigrenar som för sin sysselsättningsgrad är beroende av en omfattande byggnadsverksamhet. Både sociala och samhällsekonomiska skäl talar följaktligen för en kraftig utökning av bostadsproduktionen. Det finns inte och kan inte finnas några hållbara skäl att anföra mot att staten nu utnyttjar sina resurser för att snabbt avveckla bostadsbristen och därmed samtidigt på ett viktigt område tryggar sysselsättningen.

Statsmakterna måste enligt vår mening söka säkerställa en produktion av bostäder till ett antal av 75 000 per år intill dess bostadsbristen avvecklats. Ur sysselsättnings synpunkt skulle en sådan ökning, med alla dess gynnsamma återverkningar på andra områden, medföra en betydande lättnad.

Även på andra områden än bostadsproduktionen måste en ökning av byggnadsverksamheten ske. Ett stort eftersatt behov av skolbyggnader, inte minst gymnastiksalar, matsalar för skolbarnsmåltiderna o. s. v., föreligger. Annat offentligt byggande måste ävenledes ökas, såsom sjukhus och sjukhem, ålderdomshem, pensionärshem m. m.

40-timmars arbetsvecka bör införas

Arbetsdagens och arbetstidens nuvarande längd har bestått sedan många år tillbaka. I princip gäller alltså åtta timmars arbetsdag. Åtskilliga industriländer hade redan före andra världskriget genomfört 40-timmarsveckan. År 1933 påyrkade fackföreningsinternationalens kongress i Bryssel en förkortning av arbetstiden till 40 timmar i veckan. Den svenska landsorganisationens kongress år 1936 anslöt sig till detta krav.

Arbetsintensiteten i vårt land har sedan dess oavbrutet stegrats. Ratio-

naliseringen har tvingat arbetarna att öka sina prestationer för att hålla förtjänstnivån. Inom allt flera företag användes tidsstudier. Utstuderade metoder, såsom exempelvis den beryktade MTM-metoden, praktiseras i allt större utsträckning och pressar arbetarna till det yttersta både fysiskt och psykiskt. Automationen håller på att göra sitt inträde med ökad risk för arbetslöshet.

Det är därför på hög tid att det numera gamla arbetarkravet på 40 timmars arbetsvecka (5-dagarsvecka) förverkligas. Självfallet kommer det att möta motstånd från arbetsgivarna. De kommer säkerligen att nu, liksom då 8-timmarsdagen skulle genomföras, utmåla 40-timmarsveckan som en nationalolycka, med minskad produktion och mindre nationalinkomst som följd.

Arbetsgivarnas motstånd får inte hindra frågans lösning. Det har för övrigt framlagts bevis för att produktionen under 16 år efter 8-timmarsdagens genomförande ökade med inte mindre än 72 % och följaktligen kom alla olycksprofetiorna på skam. Frågan om arbetstidsförkortningen är en arbetarskyddsfråga av så stor vikt och betydelse, att varje hänsyn till arbetsgivarnas vinstintresse måste vika.

Härtill kommer frågans betydelse ur sysselsättningsynpunkt. Det finns följaktligen dubbel anledning för riksdagen att med omedelbar verkan anta en lag om nedsättning av arbetstiden till 40 timmar per vecka.

Sysselsättningsmöjligheter för kvinnor

Såsom tidigare omnämnts måste arbetslösheten bland kvinnorna vara av betydligt större omfattning än vad som kan utläsas av de officiella arbetslöshetssiffrorna. Många kvinnor har säkerligen sedan ganska lång tid tillbaka sökt lämpliga sysselsättningar utan att lyckas. Särskilt är detta fallet i industrifattiga landsdelar. Verkställda undersökningar i de nordliga länen har visat att antalet kvinnor som önskar sysselsättning är mycket stort. Det gamla kravet om deltidssysselsättning för kvinnor kvarstår och blir nu särskilt accentuerat genom åtstramningen på arbetsmarknaden.

Vi anser att det på många för kvinnor särskilt lämpade arbetsområden finns så många eftersatta behov, att sysselsättningsmöjligheterna snabbt kan ökas. Inte minst gäller detta på sjuk- och socialvårdens område. Stort behov föreligger av en utvidgad sjuk- och åldringsvård i hemmen. Åtskilliga kvinnor skulle därigenom kunna beredas lämpligt deltidsarbete. Inom den slutna sjukvården finns även behov av kvinnlig arbetskraft. Löne- och arbetsvillkor måste emellertid anpassas så, att även gifta kvinnor kan ägna sig åt hel- eller deltidsverksamhet på området.

Utän tvekan skulle ett snabbt realiserande av familjeberedningens förslag skapa många lämpliga arbetstillfällen för kvinnor. Beredningen påvisade bl. a. den omfattande bristen på daghem och familjedaghem. På grund av platsbrist hade år 1954 5 300 barn inte kunnat tas emot. Beredningen påyrkade en utbyggnad av småbarnsinstitutionerna över huvud taget. Beträffande förskoleverksamheten ansåg den kravet på 150 platser per 1 000 barn inte vara överdrivet.

Utredningen uppehöll sig även utförligt vid hemvårdarinneverksamheten och ansåg arbetskraften för denna uppgift vara otillräcklig. Den anförde att en av socialstyrelsen för år 1955 gjord undersökning utvisade att i runt tal 10 000 icke kunnat få begärd hemhjälp, en siffra som beredningen ansåg ligga i underkant. Den föreslog att antalet hemvårdarinnor skulle under en 5-årsperiod utökas från 3 000 till 5 000.

Enbart av dessa propåer från familjeberedningen framgår, att lämpliga arbetstillfällen för kvinnor inte saknas, om man utgår från att dessa sociala behov skall tillfredsställas. En utbyggnad av familjevårdspolitiken i enlighet med familjeberedningens förslag skulle ge sysselsättning åt tusentals kvinnor.

Enligt vår mening bör statsmakterna nu, när tillgången på lämplig arbetskraft är stor, påskynda ett genomförande av familjeberedningens förslag jämte andra sociala sådana, såsom förbättrad ålderdoms- och sjukvård m. m., varigenom tusentals kvinnor skulle kunna vinna lämplig sysselsättning.

Arbetslöshet är slöseri

Arbetslösheten är det mest markanta uttrycket för den planlöshet och anarki som kännetecknar den kapitalistiska produktionsordningen. Det ligger någonting av vanvett i att människor, som intet hellre vill än arbeta, helt plötsligt förhindras att utföra sin produktiva gärning och ställes utan möjligheter till uppehälle. Ett förnuftigt ordnat samhälle borde ju utnyttja all tillgänglig arbetskraft för att därmed öka sina tillgångar på nyttigheter, d. v. s. bli rikare. I stället får vi bevittna, att emedan produktionens drivkraft utgöres av det privata vinstintresset, massor av arbetare ställs utanför produktionen, som därigenom i motsvarande grad inskränkes. Medan de privata ägarna till produktionsmedlen håller sig skadeslösa genom avskedande av arbetskraft, får samhället träda emellan och för stora kostnader söka anskaffa arbete åt de utkastade arbetarna eller genom kontantunderstöd svara för deras och deras familjers försörjning.

Privatägandet till produktionsmedlen gör samhället i dubbel bemärkelse fattigare genom att när det passar vinstintresset inskränka eller inställa samhällsviktig produktion. Nationalekonomiskt sett är arbetslösheten förödande. Man kan räkna med ett produktionsvärde per arbetare av cirka 30 000 kronor om året.

Ett genomsnitt av 50 000 arbetslösa under ett år betyder en sammanlagd nationalekonomisk förlust av 1 500 miljoner kronor. Arbetslöshet och s. k. helgpermitteringar innebär följaktligen inte bara inkomstbortfall för de arbetslösa eller permitterade utan berör hela samhället. Eller, för att använda en ofta missbrukad bild, kakan som skall fördelas blir avsevärt mindre och standarden sänkes i stället för att höjas.

Till detta kommer de sociala och psykiska skadeverkningarna av arbetslösheten. Vi anser oss icke bättre kunna illustrera dessa än genom att citera följande ur mentalsjukvårdsdelegationens betänkande III:

När fabriken stängs och den arbetslöse »ställes på gatan», är den omedelbara reaktionen bekymmer och oro för framtiden. Under tider, då goda utsikter finns att få annat arbete, blir dock problemet mindre allvarligt. Men när dagar och veckor går med negativt resultat, börjar man tappa modet; bekymren medför ängslan, oro, retlighet, depression och förtvivlan; levnadsstandarden pressas nedåt. Man börjar ströva omkring alltmera planlöst och ineffektivt bara för att ha någonting att göra. Så småningom uppstår en viss tillvänjning till situationen, ett slags resignation, en apatisk oföretagsamhet, hopplöshet och passivitet. Man jämför sig med kamrater i arbetet och anser sig misslyckad. Man vänjer sig av med att arbeta, konditionen blir sämre, och man blir på grund av bristande träning faktiskt mindre skicklig i yrket än förut. Hos många uppstår också en obestämd rädsla för att den nuvarande situationen, som man så småningom vant sig vid, skall förändras, så att man skall bli tvungen att tävla med andra och alltså få belägg för sin egen sekunda arbetsförmåga. Dagarna går, men några initiativ tar man inte längre. Under tiden har man blivit efter med allt och skaffat sig skulder. Alltsammans har blivit så nedsumpat, att man inte ens tycker att det är någon idé att börja arbeta igen.

Arbetslösheten har således en benägenhet att permanenta sig själv genom de skador den tillfogar individen.

Storfinansens makt måste brytas

Ingen form av kapitalistisk produktionsordning kan definitivt lösa den fulla sysselsättningens problem, inte heller det system som råder i Sverige, där den ekonomiska makten ligger i monopolkapitalisternas händer trots arbetarmakt i regering och riksdag. Arbetarrörelsen måste sätta kurs på den socialistiska planhushållningens förverkligande även i Sverige och för denna uppgift använda även sin parlamentariska makt.

I linje med en sådan politik måste arbetarrörelsen emellertid också *omedelbart* genomdriva åtgärder i syfte att minska arbetslöshetens skadeverkningar. I motsats till monopolkapitalisternas krispolitik måste arbetarrörelsen kämpa för att produktionen planmässigt byggs ut, att massornas möjlighet till ökad konsumtion underlättas genom löneförbättringar, rättvisare skattepolitik och sociala reformer samt att produktionsstimulerande åtgärder företages bl. a. genom att öka handeln med de socialistiska staterna.

Det handelsavtal som nyligen uppgjordes med Sovjetunionen innebär en viss ökning av handeln och är ett steg i rätt riktning, som bör följas av flera. Därigenom kan sysselsättning tryggas för tiotusentals löntagare. De svenska exportföretagens och regeringens lojalitet och lydnad inför den av USA inspirerade handelsblockaden mot den socialistiska världsmarknaden illustreras av det faktum, att av vårt lands samlade utrikeshandel kommer endast 5—6 procent på socialismens länder. Då hela vårt land och i synnerhet löntagarna har det största intresse av en väsentligt ökad handel med de krisfria marknaderna, borde det vara en av regeringens viktigaste uppgifter att vidtaga nödvändiga åtgärder härför.

Landets naturtillgångar bör utnyttjas bättre än hittills. Redan förefintliga statsindustrier bör utbyggas och nya sådana tillskapas bl. a. i de fall privatkapitalisterna inte kan förmås att fortsätta produktionen trots att detta ur samhällets synpunkt bedömes såsom önskvärt.

Den kemisk-tekniska industrien i vårt land är inte på långt när utbyggd i möjlig och nödvändig omfattning. Med våra naturtillgångar som råvarubas erbjudes stora möjligheter att skapa en modern kemisk-teknisk industri. Men härför fordras initiativ från statsmakternas sida.

Statliga ingripanden av det slag som resulterat i tillkomsten av Norrbottens järnverk och Statens skogsindustriers företag bör följas av flera liknande initiativ. Men i vissa fall bör statsmakternas ekonomiska åtgärder av detta slag också utvidgas till att omfatta hela näringsgrenar och i andra fall syfta till en planmässig ekonomisk politik för hela kommuner och län.

Med återopande av det anförda hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar, att Kungl. Maj:t äntligen utformar direktiv för den utredning i sysselsättningsfrågan, som tillsattes i juni månad 1958, och att dessa i huvudsak följer de synpunkter och riktlinjer som ovan anförts, samt

att regeringen i de avseenden, där riksdagens medverkan erfordras, såsom exempelvis beträffande lagstiftning om rätt till arbete och 40 timmars arbetsvecka, skyndsamt inkommer med förslag.

Stockholm i januari 1959

Gunnar Öhman

Helmer Persson